

Francesc Maspons i Anglasell, l'home i el país

Josep Maria Casasús i Guri
Universitat Pompeu Fabra

Francesc Maspons i Anglasell (1872-1966) fou una de les figures més significatives —i alhora una de les menys escoltades i més oblidades— de la política, l'activitat pública i la vida acadèmica catalanes del segle xx.

Sobretot pel que fa a la reivindicació del dret propi —tant el privat com el públic— com a element fonamental de conformació de la identitat nacional, i de la seva projecció internacional a partir de les anàlisis comparatístiques i de la pràctica institucional.

L'obra de Maspons i Anglasell no ha estat fins ara prou atesa pels estudis jurídics, ni pels de politicologia, ni pels de periodística.

És un personalitat que, tot i la seva excel·lència, tampoc no la trobem en un primer pla dels referents actuals de la política catalana.

Maspons i Anglasell és una figura de primer ordre en una línia d'evolució política que va cristal·litzar en el decenni dels anys trenta del segle xx amb l'hegemonia social, cultural i política d'un catalanisme que era encara incipientment ambiciós pel que feia a les reivindicacions emancipadores que ara són dominants en l'opinió pública del nostre país.

En la premsa dels temps de la República, Maspons i Anglasell era vist com un catalanista radical. En un reportatge publicat el 24 de gener de 1933 a *La Publicitat*, el dissortat Josep Maria Planes el qualificava de catalanista intransigent. En unes entrevistes publicades per Irene Polo a *La Rambla* el 14 de novembre del 1932, era presentat en una pàgina dedicada a personalitats separatistes.

Tot i que va formar part de la Comissió Jurídica Assessora encarregada per la Generalitat d'elaborar un avantprojecte de Constitució de Catalunya, Maspons i Anglasell fou sobretot un jurista que no exercí càrrecs de responsabilitat i de govern, condició que aporta clàrícies sobre episodis rellevants de marginació o de bandejament durant la Segona República, i de situacions sempre ambigües dels temps de la guerra i de la postguerra, en l'anàlisi i la interpretació de les quals han pesat massa sovint les perspectives simplistes del partidisme o del sectarisme.

Prego que acceptin, d'entrada, una petita llicència acadèmica per deixar-me obrir un parèntesi vinculat a associacions d'idees personals, en bona manera vinculades a la proposta que em feren els promotors dels actes d'avui d'indicar que la meua

conferència hauria de tractar de posar l'home Francesc Maspons i Anglasell en les circumstàncies històriques del país a mitjan segle XX.

En aquest sentit, la personalitat de Francesc Maspons i Anglasell m'havia captivat des que jo era molt jove.

L'any 1963, quan feia el primer curs de la carrera de dret, carrera que seguia com a formació prèvia a la que vaig fer després a l'Escola de Periodisme, vaig detectar que a la Biblioteca de la Facultat, dominada per tractats i manuals d'àmbits del dret que no m'abellien, hi havia dos llibres que m'atreien des de la meva sensibilitat de nét de menestrals i fill d'un obrer d'arts gràfiques, cultes i catalanistes, condició molt extravagant, aquella meva, en un centre aleshores tan elitista, tan acultural i tan espanyolista, si més no segons la procedència familiar de la immensa majoria dels estudiants.

Un d'aquests llibres era el d'Amadeu Hurtado: *Quaranta anys d'advocat*.

L'altre, també acabat de sortir aleshores, era un assaig de Francesc Maspons i Anglasell titulat *L'home, la nació i l'estat*.

Aquell any 1963 també va aparèixer l'obra de Maspons titulada *Fons de dret català*, considerat aleshores com el llibre de consulta més bo i més pràctic per a aplicar la Compilació del dret civil especial de Catalunya, llavors vigent.

L'home, la nació i l'estat, en canvi, tenia la vocació d'esdevenir un llibre de capçalera. De fet, es presentava com un opuscle extret d'una part de l'obra que Maspons va publicar l'any 1929 amb el títol *Tornant de Ginebra*.

Els editors de *L'home, la nació i l'estat* afirmaven que s'havien proposat «facilitar un cos de doctrina a totes les generacions que han nascut i crescut òrfenes d'un clima i d'un ambient en què els principis de justícia i de progrés es puguin desenrotllar lliurement».

Em varen cridar l'atenció els arguments esquematitzats, depurats al màxim, en definitiva periodístics o didàctics, que Maspons emprava per explicar el dret públic general, aplicable, és clar, al cas particular de Catalunya.

Arguments altrament inspirats en un humanisme cristià.

Ho mostren paràgrafs com aquest:

La Nació és una entitat natural; l'Estat, una concepció política. L'home, segons el seu desig, pot canviar d'Estat, però és impotent per a canviar de Nació; les seves característiques nacionals, les té per sobre la seva voluntat i, fins i tot, contra la seva voluntat; canviarà l'Estat, però no canviarà l'ànima.

Vaig compartir la descoberta d'aquest llibre amb un company de l'Institut Ausiàs March de qui m'havia fet molt amic abans d'entrar a la Universitat: Ferran Camps i Vallejo, militant antifranquista en la semiclandestinitat perquè pertanyia a organitzacions catòliques de signe catalanista, com la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat. Anys després, Ferran Camps va ser un dels primers diputats —i dels més cultes i responsables— d'Unió Democràtica en el Parlament català.

Amb Ferran Camps ens proposàrem entrar cada cop més a la Biblioteca de la

Facultat amb el capteniment d'un explorador disposat a trobar peces de valor humà i cívic, de solidesa cultural en el sentit més ampli, i de fermesa democràtica i nacionalista, peces mig amagades en aquell bosc de lleixes curulles d'Aranzadis, de tractats acadèmics i de codis legals de tota mena.

Una d'aquelles peces excepcionals era, com he dit, l'assaig titulat *L'home, la nació i l'estat*, de Francesc Maspons i Anglasesell.

Vaig publicar una ressenya d'aquest llibre en un butlletí ciclostilat, clandestí, és clar, de la Facultat, que coordinava el també amic Xavier Ciurana, ja traspasat també, com Ferran Camps. Ciurana era aleshores el cap de la cèl·lula d'estudiants de dret afiliats a la clandestina Unió Democràtica de Catalunya.

Aquella nota periodística meva des de la clandestinitat —clandestinitat no gaire opaca— va propiciar que altres companys del Sindicat Democràtic d'Estudiants s'interessessin per la personalitat i l'obra de Francesc Maspons i Anglasesell.

Maspons i Anglasesell esdevingué un referent en moltes de les nostres converses. Va entrar en l'imaginari gairebé mític de la Catalunya idealitzada de la Generalitat republicana i de les il·lusions juvenils, aleshores minoritàries, d'un avenir de ple recobriment nacional.

Amb Ferran Camps i Xavier Ciurana (els dos amics maldaven, sense aconseguir-ho, perquè em fes d'Unió) vaig assistir a l'homenatge que aquell mateix any va dedicar l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya al norantè aniversari del nostre nou vell ídol Francesc Maspons i Anglasesell.

És cert que abans d'entrar a la Universitat jo ja havia llegit un text de Maspons i Anglasesell gràcies a una revista que el meu avi matern, Josep Guri i Aguiló, dirigent de la Lliga Catalanista al barri de les Corts, havia conservat, junt amb altres peces excepcionals, (com el llibre reportatge *El 6 d'octubre tal com jo l'he vist*, de Lluís Aymamí Baudina) en un doble fons de calaix de la seva taula de treball per evitar que fossin víctimes de requisa en els registres dels faistes en els primers temps de la revolució i dels franquistes en els primers temps de l'ocupació.

La publicació descoberta per mi, quan tenia dotze anys, en aquella vella taula de despatx que vaig ocupar quan va morir el meu avi, era un exemplar de la revista *Catalunya Ràdio*, portaveu de Ràdio Associació de Catalunya, d'una edició dedicada íntegrament a l'Onze de Setembre de l'any 1932.

Hi havia un article de Maspons i Anglasesell titulat «Dues commemoracions». Deia allí Maspons: «Aquest any 1932, l'onze de setembre, el Cantó de Lucerna celebra el sisè centenari de la seva unió amb els que formen Suïssa. S'hi uní lliurement i hi viu respectat. El primer article de la seva Constitució diu: Lucerna és un Estat lliure [...], un membre sobirà en la Confederació suïssa. Perquè hi viu amb llibertat i amb la seva dignitat respectada, festeja el record de la unió a través de les centúries, i la festeja amb joia. Si els catalans hem de commemorar l'onze de setembre d'altra manera, no és pas culpa nostra».

Encara avui, textos com aquest són una mostra d'articulisme de combat, directe, incisiu, concís; en definitiva, modern.

Tanco aquest parèntesi que, si més no, explica les circumstàncies històriques amb les quals la nostra generació rebia de manera esparsa i parcial l'herència cultural d'abans de la guerra, herència que no reeixim a transmetre amb eficiència a les generacions posteriors, tret d'iniciatives com aquesta que ens aplega avui aquí i d'aportacions acadèmiques com la tesi doctoral sobre Maspons i Anglasesell enllestida per José Manuel García Izquierdo, dirigida pel doctor Josep Maria Figueres i Artigues i llegida i defensada a la Facultat de Comunicació Blanquerna de la Universitat Ramon Llull fa pocs mesos, el proppassat 10 de febrer.

La redescoberta a la Facultat de Dret de Maspons i Anglasesell com a jurista rigorós, cívic i nacionalista, em va empènyer cap a la revisió d'aquell Maspons i Anglasesell periodista que havia tastat en la meua adolescència.

Maspons tenia un mèrit rellevant com a articulista argumentatiu reeixit: a la manera aristotèlica, sabia emprar diversos registres d'acord amb les característiques del públic lector dominant en cadascun dels periòdics amb els quals col·laborava.

Heu escoltat un fragment del treball publicat en un setmanari popular com era *Catalunya Ràdio*. Un estil vibrant amb un recurs punyent com era el de remarcar unes dades avinents que li permetien comparar el sentit de la festa nacional de Catalunya amb la festa de l'estat confederat de Lucerna pel fet que totes dues s'escauen el mateix dia, l'11 de setembre.

En altres publicacions on va col·laborar, com *La Paraula Cristiana* o el *Diari de Vic*, Maspons aplicava mètodes d'exposició més raonada o explicativa, però desplegada amb un llenguatge i un to que estiguessin a l'abast d'uns receptors més avesats a la lectura de textos argumentatius.

En el *Diari de Vic* va publicar des de mitjan anys vint fins a l'inici dels trenta una sèrie d'articles amb el títol genèric «Els catalans a Ginebra» que exposaven de manera detallada la tasca que duia a terme la delegació catalana, presidida pel mateix Maspons, en els successius congressos de Minories Nacionals celebrats a la Societat de Nacions, a Ginebra.

En aquest article, publicat el 30 d'agost del 1930, Maspons assenyala que en matèria de dret públic «Espanya continua en un endarreriment que la separa dels països que a Europa són reconeguts, amb motiu, capdavanters de la civilització, i per aquesta causa la situació de Catalunya no es pot comparar amb la que frueixen les esmentades minories nacionals. El que elles tenen oficialment garantit, Catalunya ho té negat; les lleis que, en els seus Estats, els reconeixen la personalitat i els drets que en deriven, a Espanya desconeixen la personalitat catalana i prohibeixen l'intent d'exercir-los».

Un any i mig després, instaurada ja la República, Maspons publica a *La Paraula Cristiana* (al gener del 1932) un altre article on conjumina fonaments de dret públic derivats d'un dictamen del Tribunal de la Haia, amb apel·lacions polítiques implícites que de ben segur responien a les expectatives dels seus lectors: «Les afirmacions de l'alt Tribunal de la Haia són aplicables a Catalunya perquè des del mo-

ment de la proclamació de la República catalana, el 14 del passat abril, és un Estat. L'Estatut que va aprovar el plebiscit i fou després presentat a les Corts Constituents espanyoles comença amb un primer article que diu: "Catalunya és un Estat autònom dintre la República espanyola". Encara que ni aquest ni cap altre article no contingués la declaració expressa, la personalitat estatal de Catalunya seria idèntica, perquè jurídicament i realment les coses són en si mateixes i no segons el que designen els noms que porten, o se'ls dóna, i que poden ésser equivocats. La declaració que el President de la Delegació catalana a Ginebra [el mateix Maspons] va fer el proppassat setembre al Congrés de nacionalitats europees, en nom de la Generalitat, conté un paràgraf que diu que els catalans, en reconquerir per a la nostra terra la categoria d'Estat, en volem fer un Estat autònom florent i modern».

El Maspons periodista excel·lia, com he dit, a aplicar als seus articles una gradació de registres redaccionals d'acord amb l'estil de text que els lectors esperaven de cada publicació.

A la *Revista de Catalunya* del 20 de febrer de 1926, per exemple, va emprar una altra mena argumentació, més erudita i matisada que les esmentades abans, per tal d'exposar la seva doctrina constitucionalista en un article titulat «Institucions catalanes a l'estranger». Ho feia amb aquestes paraules:

Són principis elementals del dret català, que si una fórmula legal és rebutjada pels legislats, perd la força d'obligar; que, si, en un cas concret, la seva aplicació consagra una arbitrarietat, hi esdevé inaplicable; que tota llei és derogada en consolidar-se un costum en contra; que abans és la justícia que la llei; i que, per tant, la promulgació d'una llei perjudicial i equivocada és una inutilitat sense transcendència. [...] Del 1714 als temps presents, han passat més de dos segles, i el 1714 representa el salt bruscat al predomini d'un sistema basat en fonaments precisament contraris a aquests; predomini sostingut, no sols sense defalliment, sinó amb continuïtat d'esforç per fer-lo suar, pel poder que d'aleshores ençà ha regit Catalunya, i ajudat, de manera impagable, pel superficialisme del segle dinovè. Es tracta de fets històrics que es poden enunciar sense entretenir-se a comentar-los; les compilacions legislatives castellanes, posant-hi al davant la verament monumental de «Las Partidas», estan basades en l'afirmació que sols el rei té facultat per fer la llei, i de decidir què ha de dir, i, com no pot ésser menys, les bases del sistema jurídic que se'n deriva són les contràries de les enunciatedes; que ningú no es pot creure en el dret de rebutjar-la; que per sobre l'interès particular del cas judicat hi ha la intangibilitat de la fórmula legal; que el costum no té cap força sobre ella; i que, equivocada o no, la llei és llei obligatòria fins que al legislador li plagui canviar-la; [...] On mena aquest criteri, i quina empremta deixa a l'esperit d'un poble, també ho diuen els adagis populars, i el més expressiu és, en aquest sentit, el prou conegut de «quien manda, manda». [...] Res del que queda dit, però, per natural i plaer que sigui, té la força d'evidència dels fets: [...] avui sostenen vigents, i practiquen solucions nostrades, els Estats precisament dominadors del comerç mundial i de la indústria. Alguna cosa ensenya que, per iniciativa estrangera, un dels cabdals organis-

mes de la Societat de les Nacions hagi adoptat el Consolat de Mar com a norma dels seus treballs de redacció del futur codi internacional marítim. [...]

Maspons i Anglasesell fou una personalitat que en el curt període de la Generalitat estrictament republicana, la que va d'abril de 1931 a juliol de 1936 (període del qual cal restar l'any i escaig en què la Generalitat estigué intervinguda, d'octubre de 1934 a febrer de 1936), va practicar aquella mena d'exercici que ara s'anomena «diplomàcia pública» i que ell va acomplir sense que li fos encarregat expressament, situació que algunes persones tornen a experimentar ara per compte propi, malgrat les circumstàncies de desconcert institucional i avui, com aleshores, de descrèdit generalitzat de la funció pública i aversió a les feines de l'alt funcionariat, una de les malalties cròniques de la societat catalana.

Aquesta aversió potser congènita dels catalans a assumir responsabilitats en el servei públic exterior té algunes excepcions remarcables amb una certa ambició cultural catalana, com són, entre d'altres, les desplegades des del segle XIX per Sadurní Ximénez, Eduard Toda, Josep Carner, Eugeni Xammar i Joan Estelrich.

Els ensenyaments de Maspons i Anglasesell no van caure del tot en el sac foradat dels últims anys del segle XX.

Als anys noranta vaig ser secretari del Consell de Govern de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans, Secció que presidia el notari Josep Maria Puig Salellas.

Sempre em va semblar que les posicions del jurista Puig Salellas en matèria de dret públic entroncaven amb la tradició internacionalista catalana del jurisconsult Maspons i Anglasesell.

En una sessió de la dita Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC celebrada el 1997 Puig Salellas va afirmar que el dret dels pobles a l'autodeterminació és immanent. És un dret genèric natural i bàsic, com ho són els drets elementals a l'autodeterminació individual, a viure, respirar, menjar i a la identitat pròpia. No s'han de pidolar.

En efecte, l'article 1.2 de la Carta de les Nacions Unides, de 1945, consagra el dret universal a la lliure determinació: «Tots els pobles tenen el dret de determinar lliurement, sense ingerència externa, la seva condició política [...] i tot Estat té el deure de respectar aquest dret [...]».

No cal autorització per exercir drets immanents, tant els personals com els col·lectius. Ho proclamà fa més d'un segle Jaume Collell, canonge de Vic, amb una fórmula versificada: «No captem el dret de viure, dret que no es compra ni es ven; poble que mereix ser lliure, si no li donen s'ho pren».

Hi ha altres drets humans de la mateixa naturalesa. Un és el d'expressar i difondre lliurement pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà. Els diputats de Catalunya no poden ser privats d'aquest dret bàsic, elemental, indiscutible. Tant si s'expressen singularment com si ho fan en una declaració del Parlament.

Per acabar, vegeu el que deia Maspons i Anglasesell en el llibre *L'home, la nació i l'estat*, unes paraules que són aplicables a l'actual col·lisió entre legalitat i legitimitat, entre poder polític i dret natural: «L'arma que ha anat sostenint el predomini del poder polític sobre el dret natural ha estat l'artifici anomenat delictes polític».

Mas Maspons (Bigues i Riells)

Família Maspons Arús. Arxiu Municipal de Bigues i Riells

Façana del mas Maspons (Bigues i Riells)

Família Maspons Arús. Ferran Capdevila. Fotografia: Andreu Xofra